

Oululaisessa tieteessä tapahtuu

■ Joel Kivirauma ja Markku Jahnuainen

Professorin tehtävien (aiemmin virkojen) täyttö on ja on aina ollut akateemisen maailman kohtalonkysymyksiä. Se on sitä paitsi yliopiston, myös hakijoiden kannalta. Onnistunut professorin valinta voi nostaa yliopiston alansa arvostetuimmaksi kyseisellä tieteenalalla, epäonnistunut valinta puolestaan pahimmillaan marginalisoida tieteenalan aseman väärän valinnan tehneessä yliopistossa vuosikymmeniksi. Hakijoiden kannalta kyseessä on laaja, monipolvinen ja usein pitkäkestoinen akateemisen identiteetin ytimeen ulottuva arviointi- ja tutkintaprosessi. Tämän prosessin seurauksena yksi hakijoista nostetaan tieteellisen eliitin edustajaksi, muut saavat vielä odottaa uutta mahdollisuutta, jota välttämättä ei koskaan tule. Valintaprosessin syvällisestä merkityksestä kertoo hyvin se, että tuskinpa yhdenkään professorin muistelmat jäävät ilman professorinvalintoja käsittelevää lukua. Aihepiirin klassikkona voitaneen pitää kavatustieteen professori Paavo Päivänsalon kattavaa tutkimusta niistä valintaprosesseista, joissa hän oli ollut – ei niin hyvällä menestyksellä – osallisena (Päivänsalo 1968).

On siis varsin luonnollista, että tähän valintaan on kiinnitetty vakavaa huomiota ja se on pyritty tekemään siten, että paras ja tehtävän kannalta ansioitunein hakija tulee valituksi. Keskeinen keino tämän varmistamiseksi on ollut asiantuntijamenettely, jossa kyseisen tieteenalan muut professorit arvioivat hakijoiden kelpoisuuksia. Aikaisemmin hakijoiden turvaksi oli rakennettu erityiset valitusmenettelyt ja -lautakunnat, joista uuden yliopistolain myötä on luovuttu. Muutoksilla on haluttu nopeuttaa paikoin vuosikausia kestänyttä prosessia.

Valintaprosessin ydin on kuitenkin pysynyt samana; edelleenkin muiden professoreiden

hakijoista antamat asiantuntijalausunnat muodostavat valinnan keskeisen kriteeristön. Näin siitä huolimatta, että valintaan on viime vuosina lisätty hakijoiden pedagogiseen toimintaan, tutkimusjohtamiseen, rahoituksen hankintaan ja muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan liittyviä tekijöitä. Valituksi on silti lähes mahdoton tulla, jos asiantuntijoiksi pyydyt professorit eivät pidä hakijaa tieteellisesti pätevänä kyseisellä tieteenalalla.

Asiantuntijoiden valinta on siis erinomaisen tärkeä prosessin kannalta. Aikaisemmin tämän valinnan teki tiedekunta, nykyään tiedekunta tai jokin muu vastaava elin (johtokunta, dekaani tai joku muu) yliopistosta riippuen. Tämä kohta on prosessin Akilleen kantapää, koska sopivia asiantuntijoita valitsemalla voidaan yrittää vaikuttaa lopputulokseen. Tätä ongelmaa on pyritty poistamaan mm. varaamalla hakijoille mahdollisuus arvioida asiantuntijoiden esteettömyyttä. Prosessi on siis ainakin periaatteessa läpinäkyvä, eikä mitään parempaakaan menettelyä asiantuntijoiden valintaan ole tiedossa. Kun asiantuntijoiden lausunnot ovat saapuneet, voidaan valinta suorittaa. Parhaat arvioinnit saanut hakija todennäköisesti tulee valituksi, koska asiantuntijat ovat todenneet hänet tieteellisesti ansioituneimmaksi. Yhtä epätodennäköistä on se, että heikoimmaksi arvioitu hakija tulee valituksi. Tällaista epätodennäköisyyttä ollaan kuitenkin juuri nyt rakentamassa täytettävänä olevassa Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa olevan erityispedagogiikan professorin kohdalla. Olemme molemmat toimineet asiantuntijoina kyseisessä prosessissa, emmekä voi sivuuttaa vaikenemalla tiedekunnan alarvoista toimintaa.

Lyhyesti kuvattuna Oulun yliopiston kasva-

tustieteiden tiedekunnassa täytössä olevan erityispedagogiikan professuurin kohdalla tilanne on seuraavanlainen. Hakijoita oli viisi, joista ainoastaan yhtä (hakija A) kaikki kolme asiantuntijaa pitivät pätevänä. Yhden asiantuntijan lausunnossa hänet asetettiin sijalle 1, ja kahdessa muussa lausunnossa sijalle 2. Kahden asiantuntijan mielestä myös hakija B oli pätevä; sijoitukset 1 ja 2. Hakija C oli pätevä vain yhden lausunnonantajan mielestä, joka asetti hänet sijalle 1. Kaksi muuta lausunnonantajaa eli enemmistö asiantuntijoista ei pitänyt häntä pätevänä täytettävänä olleeseen professuuriin. Asia näyttää siis hyvin selvältä. Hakija A on kaikkien asiantuntijoiden mukaan pätevä kyseiseen tehtävään (varalla hakija B, jos hakijat halutaan asettaa järjestykseen, kuten yleensä tapana on).

Asia ei kuitenkaan tiedekunnan käsittelyssä näyttäytynyt lainkaan selvältä. Syystä tai toisesta tiedekunta päätyi pyytämään ylimääräisen lausunnon hakijoista. Tässä ei sinänsä ole mitään laitonta, ylimääräisiä asiantuntijoita voidaan toki käyttää tilanteessa, jossa hakijoiden välille ei alkuperäisten asiantuntijoiden lausunnoissa saada eroa. Tällaisesta nyt ei kuitenkaan ole kysymys, hakijoiden erot suhteessa täytettävään tehtävään ovat täysin selvät ja päätös voidaan niiden perusteella ilman vaikeutta tehdä. Mihin siis tarvitaan uutta asiantuntijaa? Syytä emme tiedä, mutta uuden asiantuntijan julkaisuluetteloon perehtyminen antaa selviä viitteitä syystä. Enemmän kuin ilmeistä on, että uuden asiantuntijan avulla on tarkoitus tehdä hakijasta C pätevä, jotta hänet voidaan valita tehtävään ja alkuperäisessä haussa päteviksi todetut hakijat ohittaa. Pidämme menettelyä erittäin kyseen-

alaisena ja asiantuntijoiden mitätöimisenä. Tiedekunta on meidät valinnut asiantuntijoiksi, ja nyt sama tiedekunta ilmoittaa, että teidän lausunnoillanne ei ole mitään arvoa? Jos tiedekunta jo alun alkaen tiesi, kenet tehtävään on valittava, niin miksi ylipäätään käynnistää raskas ja pitkä hakuprosessi. Kyseistä professuuria on jo aiemmin yritetty täyttää tuloksetta eli aikaa on mennyt vuosia. Miksi ei yksinkertaisesti kutsuttu haluttua oman yliopiston kasvattia professuuriin, kun ulkopuoliset eivät kelpaa?

Vaikka tässä esimerkkitapauksessa kyseessä on vain yhden yliopiston yhden professuurin täyttö, niin asialla on laajempi merkitys asiantuntija-instituution kannalta. Asiantuntijat toimivat bourdeulaisittain ilmaistuna tieteen portinvartijoina, joiden tehtävänä on huolehtia tieteen kentälle tulevien uusien toimijoiden pätevydestä toimia kyseisellä tieteen kentällä. Vaikka valintaan on lisätty muita kuin tieteellisiä ansioita, niin tieteellisten näyttöjen tulee aina olla keskeisin valintakriteeri. Jos yllä kuvattu menettely laajenee muihin yliopistoihin ja tiedekuntiin, niin miksi ylipäätään kukaan enää viitsii suostua paikoin hyvinkin työlääseen ylimääräiseen tehtävään, jos työn tuloksilla ei valinnassa ole mitään merkitystä? Ollaanko Oulussa siirtymässä uuteen yliopiston johtamiskulttuuriin, jossa perinteiset akateemiset meriitit korvataan paikallisilla intresseillä?

Joel Kivirauma on erityispedagogiikan professori Turun yliopistossa ja Markku Jahnukainen on erityispedagogiikan professori Helsingin yliopistossa.